

Prof. dr hab. Mirosław Sobecki

Uniwersytet w Białymstoku

Recenzja

**w postępowaniu w sprawie nadania dr Markowi Siwickiemu
stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych
w dyscyplinie pedagogika,
prowadzonym
w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej
w Warszawie**

Z zainteresowaniem przeanalizowałem dokumentację dotyczącą postępowania w sprawie nadania doktorowi Markowi Siwickiemu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Zainteresowania naukowe habilitanta mieszczą się w sferach pedagogiki społecznej, pedagogiki medialnej, a częściowo także wchodzą w zakres pedagogiki kultury fizycznej. Częstość przenikają się one tworząc w efekcie interesujące refleksje oparte na badaniach naukowych. Sam badacz w centrum stawia kwestię dzieciństwa postrzeganą w perspektywie środowiskowej. Ważne znaczenie nadaje relacjom dziecka z naturą oraz jego aktywności fizycznej w kontekście spotkania z nowymi mediami.

Swoją recenzję rozpocznę od oceny monografii będącej głównym osiągnięciem naukowym. Monografia wskazana przez habilitanta jako jego główne osiągnięcie naukowe nosi tytuł *Nowe podwórka współczesnego dzieciństwa* i została opublikowana w wydawnictwie uczelnianym Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Oceniam je jako bardzo interesujące i stojące na wysokim poziomie dzieło naukowe.

Autor podjął udaną próbę refleksji nad nowymi formami dziecięcej zabawy uwzględniając perspektywy bliskich mu obszarów pedagogiki takich jak: pedagogika społeczna, pedagogika medialna oraz pedagogika kultury fizycznej. W swojej monografii habilitant szukał wskazań dla praktyki pedagogicznej, ale także inspiracji do kontynuacji podjętych badań. W tej sytuacji szczególnego wymiaru nabierają kwestie sensu i wartościowania zabawy w teorii i działalności praktycznej. Habilitant próbuje dookreślić: jaki kształt w niedalekiej przyszłości może przybrać dziecięca zabawa. W tym celu konsekwentnie odwołuje się do metafory współczesnego podwórka, czasami nazywając je *podwórkiem hybrydowym*, przy założeniu, że istnieją wciąż podwórka realne.

Współczesne przestrzenie i miejsca, związane z zabawową aktywnością dzieci habilitant nazywa „*podwórkami sieciowymi*” albo „*podwórkami komputerowymi*”, nawiązując do kategorii podwórka znanej z pedagogiki drugiej połowy XX wieku. Autor odwołuje się do tego terminu uznając, że nie tylko jest godny uwagi, ale obecnie jakże niesłusznie zaniedbywany.

W całej swojej pracy dr Marek Siwicki poszukuje odpowiedzi na pytania o konsekwencje, które w przyszłości dotkną dzieci kształtujące swoje osobowości w przestrzeniach „*nowego podwórka*”. Jak sam podkreśla, chodzi o porządkowanie całej dostępnej wiedzy dotyczącej znaczenia kontaktu młodych ludzi z urządzeniami cyfrowymi. Autor monografii konstatował, że cyfrowy świat dokonuje rewolucyjnych zmian zarówno w sposobie myślenia młodych ludzi jak i postrzeganiu przez nich świata, ale nade wszystko w reprezentowanej przez nich wrażliwości.

Na uwagę zasługuje także zastosowana przez badacza metoda. W prezentowanym ujęciu umieszczonym w paradygmacie jakościowym Autor odwołuje się do takich pojęć jak *bricolage* oraz *patchwork*. W tej perspektywie -według habilitanta - narracja badacza stanowi „pewną - choć niejednorodną - wielobarwną całość, złożoną z różnych kawałków „*pozszywanych*” ze sobą.” Co ciekawe inspirację do sposobu prezentowania własnych dociekań „*w stylistyce posmodernistycznej i eseistyczno-metaforycznej*” dr Marek Siwicki dostrzega w XVI-wiecznym dziele Michela de Montaigne'a – *Essais*. Jednak narracja habilitanta zasadniczo budowana jest na wybranych przesłaniach zawartych w refleksji współczesnych autorytetów polskiej

myśli społecznej i humanistycznej takich jak Zygmunt Baumann, Tomasz Szkuclarek czy Bogusław Śliwerski. Autor odwołuje się do twórczości wymienionych autorów konsekwentnie i z dużą wrażliwością na ducha przekazu.

Na strukturę monografii wskazanej jako główne osiągnięcie naukowe składają się trzy wyraźnie wyodrębnione części, które stanowią logicznie uzupełniającą się całość. Pierwsza z nich zawiera przegląd stanowisk dotyczących przestrzeni aktywności dziecka. Refleksja nad – jak to określa Habilitant - *dziecięcymi przestrzeniami podstawowymi i społecznymi*, stanowiącymi dla dzieci swoisty azyl, bez obecności dorosłych, przeplata się z myśleniem o przestrzeniach wspólnych, w których aktywność dzieci spotyka się ze społecznymi rolami dorosłych. Ten kierunek myślenia prowadzi do uporządkowanej refleksji związanej z przestrzenią zabawy na uogólnionych *podwórkach*. Dotyczy to zarówno realnej przestrzeni ulicy, czy osiedla mieszkaniowego jak też przestrzeni wirtualnej, do której droga prowadzi przez ekran komputera lub smartfona. Jednocześnie warto zauważyć, że badacza nie interesuje wyłącznie postrzeganie mediów jako wirtualnej mutacji placu zabaw. Są one analizowane jako przestrzeń właśnie, i to przestrzeń w której pojawiają się dzieci, realizujące kwintesencję swojego dzieciństwa. Są to także media, wyraźnie odnoszące się do funkcji o charakterze opiekuńczym, kształcącym czy wychowawczym a więc do zadań klasycznie pojmowanej edukacji.

Druga część monografii wskazanej przez Habilitanta jako jego główne osiągnięcie naukowe znajdziemy rozważania na temat zabawy jako jednej z podstawowych aktywności dziecka. Autor próbuje odpowiedzieć na pytania dotyczące zarówno specyfiki zabawy współczesnych dzieci jak też różnorodności tejże aktywności w zależności od wieku dziecka. Refleksja prowadzi Autora do udanych autorskich klasyfikacji zabawy. Doktor Marek Siwicki pyta o miejsce zabawy w edukacji we współczesnych uwarunkowaniach. Oddzielne miejsce zajmują gry, które – jak zauważa Habilitant – nie zawsze są zabawą. Wartościowe analizy związane są z porównaniem zabawy w świecie realnym z zabawą w rzeczywistości wirtualnej. W tej części znajdziemy także erudycyjne wywody dotyczące teorii zabawy, podczas których Autor

monografii zestawia teorie naukowe współczesnych badaczy, z refleksją klasyków sprzed lat.

W trzeciej części tryptyku Habilitant próbuje spojrzeć na „*podwórkową rzeczywistość*” oczyma dzieci. Znajdziemy tu refleksje związane ze specyfiką podwórek tradycyjnych oraz tych wirtualnych. Charakterystyka dokonywana jest z uwzględnieniem ich zalet i wad. Autorska wizja doktora Marka Siwickiego zmierza do nakreślenia *pedagogicznej racjonalności podwórka* przy uwzględnieniu tkwiących w istocie podwórka uniwersalnych wartości wychowawczych. Co ciekawe Autor monografii uznaje, że nie bez znaczenia pozostaje pewnego rodzaju nostalgia, towarzysząca refleksji tych, którzy rzeczywistości podwórka dotknęli sami w drugiej połowie XX wieku. Trochę na kanwie tej perspektywy Autor uznaje za wątpliwe używanie terminu *pedagogika podwórkowa*, uznając je za konsekwencję narracji mocno osadzonych w kontekstach politycznych, burzliwych lat sześćdziesiątych czy siedemdziesiątych minionego wieku. Zupełnie słusznie Habilitant uważa, że używanie dziś terminu *pedagogika podwórkowa* w znaczeniu jakie nadane było temu pojęciu w wieku XX uniemożliwia użycie terminu podwórko w znaczeniu metaforycznym.

Zwieńczeniem refleksji Autora dotyczącej ewolucji klasycznie rozumianych podwórek i placów zabaw, jest wizja wirtualnych podwórek i wirtualnych placów zabaw oraz *cyberparków*, w których dochodzi do harmonijnego łączenia natury i techniki. Autor monografii mówi tu o *symbiotycznej hybrydzie świata realnego i wirtualnego*. Przyglądając się wnikliwie fenomenowi zabawy w świecie wirtualnym nie tylko ukazuje wirtualną przestrzeń zabawy, ale przede wszystkim nadaje jej znaczenie aksjologiczne, słusznie twierdząc, że zbyt często jest ono przez pedagogów niedoceniane. Tymczasem warto zauważyć, że jego specyfika jest bardzo bliska współczesnemu dziecku i związana z naturą dzieciństwa w ogóle.

Warto zwrócić uwagę na niezwykle bogate spektrum źródeł, z których badacz czerpał materiał do swoich analiz. Wśród analizowanych dokumentów znalazły się publikacje o charakterze akademickim, takie jak monografie czy artykuły. Habilitant nie stronił jednak od artykułów z gazet bądź czasopism skierowanych do szerokiego grona czytelników, pamiętników, wspomnień oraz biografii. W kręgu jego zainteresowania

znalazły się także: literatura piękna, w tym poezja, a także sztuki wizualne - malarstwo, fotografia. W oczywisty sposób, w znacznym zakresie eksplorowany był Internet.

Zapewne nie bez znaczenie dla trajektorii biograficznej habilitanta były doświadczane przez niego uwarunkowania rodzinne. Jego rodzice byli nauczycielami i już w domu rodzinnym spotykał się z najważniejszymi dylematami dotyczącymi tej profesji. Sam ukończył Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego, a studia wiązały się z poznawaniem szerszego naukowego kontekstu kultury fizycznej. Doświadczenia związane z pracą dziennikarską w znacznym stopniu wpłynęły na możliwość połączenia ich z naukową refleksją pedagogiczną po podjęciu pracy w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, albowiem Habilitant został pracownikiem Katedry Pedagogiki Medialnej.

Monografia przedstawiona jako główne osiągnięcie naukowe to stojące na wysokim poziomie erudycyjne studium poświęcone tradycyjnej kategorii, która wydawała się nierozzerwalnie związana z minioną epoką przed nastaniem świata cyfrowego a następnie wirtualnego. Autor niezwykle skutecznie łączy wiele perspektyw interpretacyjnych, prowadząc do ukazania własnej wizji, interesującej i twórczej. Nawiązywanie do istniejącej już wiedzy łączy się ze zdrowym krytycyzmem i udatnym wkomponowywaniem jej we własne przemyślenia. Zaprezentowana przez Autora erudycja jest przykładem znakomitego wykorzystania materiałów źródłowych zmierzającego ku mądrej rewaloryzacji zastanych kategorii. Niewątpliwie należy zwrócić uwagę na wysiłki Autora zmierzające do racjonalnego zrównoważenia roli świata realnego i wirtualnego w życiu człowieka. Rzecz jest tym bardziej istotna kiedy dotyczy dzieci, znajdujących się w intensywnym procesie kształtowania swojej tożsamości.

Przechodząc do omówienia pozostałych osiągnięć Habilitanta pragnę skoncentrować się na jego najważniejszych elementach. Dorobek doktora Marka Siwickiego to rezultat wielu lat pracy naukowej, która znalazła finalizację w opublikowanych tekstach, artykułach, rozdziałach i monografiach oraz w wystąpieniach podczas licznych konferencji naukowych. Warto zwrócić uwagę na pewną konsekwencję w uprawianiu refleksji dotyczącej tematu rozprawy wskazanej jako

główne osiągnięcie, bowiem po raz pierwszy metaforyczne ujęcie kategorii *podwórko* pojawiło się już w jego dysertacji doktorskiej. Całość zainteresowań naukowych Habilitanta on sam lokuje w obszarach: pedagogiki społecznej, medialnej oraz kultury fizycznej. Ważne jest, że te trzy przestrzenie przenikają się wzajemnie, stanowiąc w konsekwencji spójne pole naukowych dokonań.

Charakteryzując swoje dokonania naukowe poza monografią wskazaną jako główne osiągnięcie Habilitant nawiązuje do 14 publikacji lokowanych w trzech polach zainteresowań wskazanych powyżej. Należą do nich przede wszystkim pozycje zwarte, a wśród nich monografia *Nowe podwórka współczesnego dzieciństwa*. Autor trafnie zwraca w niej uwagę na motyw przenikania się dawnej i współczesnej wizji podwórka, uwypuklając charakter aktywności dziecka w podwórku tradycyjnym oraz sieciowym. Kolejna monografia - *Na krawędzi. Szkoła przed ekranem* - dotyczy ważnych kwestii odnoszących się do technologii informacyjno-komunikacyjnych. Autor przestrzega przed traktowaniem ich jako panaceum na wszelkie niedostatki współczesnej edukacji wskazując na konieczność dostrzegania tkwiących w nich zagrożeń. Ważnym wątkiem jest także nieskuteczność w aplikowaniu rozwiązań związanych z technologiami informacyjnymi w pracy edukacyjnej.

Do zainteresowań doktora Marka Siwickiego związanych z obszarem kultury fizycznej należy zaliczyć pracę *Uwodzenie lirogona. Wychowanie morskie jako strategia pedagogiczna*. Jest to udana próba refleksji nad postrzeganiem żeglarstwa jako wyodrębnionej strategii pedagogicznej. Autor w systematyczny sposób wyłuszcza w pracy konteksty wychowawcze i edukacyjne aktywności związanej z żeglarstwem. Do tej pracy nawiązuje tematyka monografii *Przystanie ciepłych wiatrów* stanowiąca opis – jak to określa sam Autor - *wodnych podwórek*. Na konkretnych przykładach żeglarskich przystani na Mazurach ukazywana jest działalność o charakterze kształcącym i wychowawczym. Ciekawą pozycją w dorobku habilitanta jest monografia *Plakat naukowy. Narzędzie informacji i upowszechniania wiedzy*. Jest ona skierowana do początkujących naukowców, w tym członków studenckiego ruchu naukowego. Składa się nań szereg wskazówek dotyczących konkretnych kwestii związanych z przygotowaniem takiej formy prezentacji osiągnięć jaką jest plakat naukowy. Autor

omawia cały proces przygotowania plakatu od formułowania tematu aż do eksponowania go na seminariach bądź konferencjach naukowych.

Przybliżając tematykę opublikowanych przez Habilitanta artykułów naukowych i rozdziałów w monografiach pragnę skoncentrować się na kilku wybranych tekstach spośród tych, które doktor Marek Sawicki wymienia w Autoreferacie. Jednym z ostatnio opublikowanych jest rozdział *Ślad ognia na metalu" z etykietą teorii części swobodnych Simona Nicholsona* zamieszczony w pracy *Wyzwania dla edukacji w sytuacji pandemii COVID19* przygotowanej pod redakcją N.Pikuły, K.Jagielskiej i J.M.Lukasik. Habilitant nawiązuje w nim między innymi do koncepcji Simona Nicholsona zestawianej z kilkoma innymi teoriami socjologicznymi i pedagogicznymi. Nawiązuje do doświadczenia podwórka jako miejsca rozwoju, zwłaszcza w sferze kreatywności i twórczości. Metaforyczne ujęcie podwórka umożliwia uwypuklenie przez Autora zarówno niekonwencjonalności działań jak też nieograniczoności indywidualnych i społecznych doświadczeń dzieci. Całość osadzona jest w kontekście panującej pandemii COVID-19, co jeszcze bardziej wzmacnia jej przesłanie.

Ciekawą perspektywę kreśli Habilitant w kolejnym tekście, którym jest artykuł zamieszczony w czasopiśmie *"Edukacja Technika-Informatyka"* zatytułowany *Metafora "cybergrzechu" jako inspiracja do refleksji nad pokusami Sieci*. W tekście autor opisuje jak adepci pedagogiki definiują i interpretują "cybergrzechy". Doktor Marek Siwicki wychodzi z założenia, że cyfrowa rzeczywistość ma realne odzwierciedlenie w działalności wychowawczej. Stąd powinnością każdego nauczyciela jest dostrzeganie i definiowanie nowych zjawisk zachodzących we współczesnej edukacji, które między innymi wiążą się z obecnością w życiu dziecka technologii informacyjnych. W konkluzji Autor słusznie zauważa, że świadomość konsekwencji nadmiernego zanurzenia dziecka w cyberprzestrzeń stanowi bardzo ważny element przygotowania do zawodu przyszłych nauczycieli i wychowawców.

Ciekawym połączeniem dwu dominujących wątków twórczości naukowej doktora Marka Siwickiego jest rozdział w monografii pod redakcją J.Bednarek i A.Andrzejewskiej *Cyberprzestrzeń - człowiek - edukacja. Dylematy społeczności cyfrowej*, zatytułowany *Manowce bierności fizycznej, a człowiek zaplątany w Sieć*. Autor zwraca w nim uwagę, że tryb życia związany z coraz dłuższym zasiadaniem przed

ekranem komputera, oraz ograniczaniem aktywności fizycznej, prowadzi nieuchronnie do wyniszczenia organizmu. W konsekwencji niezbędne jest zwracanie uwagi na potrzebę aktywności fizycznej. Można to czynić zarówno poprzez uprawianie sportu jak też mniej angażujące ćwiczenia rekreacyjne. Jak słusznie podkreśla Autor ruch powinien stać się stylem życia. Stąd tak istotne jest nie tylko wychowanie do rekreacji, ale także propagowanie wśród młodzieży wzorców świadomego podejścia do własnego ciała. Uświadamianie konsekwencji uzależnień, wśród nich tych, które wiążą się z technologiami informatycznymi.

Zupełnie nowego zjawiska dotyka Habilitant w swoim artykule *Cyberwypalenie. Syreni śpiew wśród cyfrowych pokus* opublikowany w czasopiśmie „*Problemy Społeczno-Wychowawcze*”. Tekst ten stanowi swoiste wprowadzenie do dyskusji nad nowym zjawiskiem związanym z obecnością człowieka w świecie wirtualnym. Choć cyberwypalenie nie stanowi jednakowego zagrożenia dla wszystkich uczestników wirtualnego świata, to jednak cechuje się wzrastającą dynamiką. Prawie wszyscy w coraz większym stopniu jesteśmy online. Obecność w sieci czasami prowadzi do tego, że dajemy się uwieść cyfrowym pokusom i niepostrzeżenie popadamy w cyberwypalenie.

W całej swojej twórczości Habilitant harmonijnie łączy problematykę zaangażowania współczesnego człowieka w cyberprzestrzeń z potrzebą zachowania zdrowia i świadomym podejściem do kultury fizycznej. Nietrudno dostrzec tu nawiązanie do starogreckiej zasady równowagi. Uprawiana przez Habilitanta refleksja naukowa tworzy ważny element w całym spektrum zainteresowania pedagogiki społecznej. Sprawne poruszanie się Autora na pograniczach subdyscyplin połączone z nienachalną erudycyjnością daje w rezultacie efekt godny podziwu i zasługujący na upowszechnienie. Doktor Marek Sawicki w swojej twórczości jawi się jako bardzo dobry kandydat do akademickiej samodzielności.

Habilitant wykazuje się aktywnością organizacyjną i dydaktyczną, która spełnia wymagania stawiane przed pracownikami badawczo-dydaktycznymi zatrudnionymi w uczelniach wyższych. Zwłaszcza doświadczenia dydaktyczne należy uznać za wychodzące poza przeciętną.

Reasumując, całość dorobku doktora Marka Siwickiego w obszarze naukowym, oceniam pozytywnie. Jestem przekonany że cały dorobek naukowy, a zwłaszcza monografia *Nowe podwórka współczesnego dzieciństwa* przedstawiona przez Habilitanta jako główne osiągnięcia, wnoszą wiele nowych wątków do pedagogiki, a zwłaszcza do współczesnej naukowej refleksji o roli zabawy w pedagogice. Uznaję to za znaczący wkład w rozwój pedagogiki, a tym samym stwierdzam, że Habilitant spełnia wymogi sformułowane w obowiązującej ustawie o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. W związku z tym wnoszę o nadanie doktorowi Markowi Siwickiemu stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Białystok, 30 listopada 2022 roku